

JON ROBERTS

Radnóti Miklós verseinek fordítása elé

Radnóti Miklós, az 1935-ben a szegedi egyetemen végzett magyar költő három versének új angol fordítása olvasható az itt következő oldalakon. Radnótinak már egyetemista korában megjelentek versei és versfordításai. Az 1930-as évek végén már elismert új hang volt a magyar költészetben. Élete 1944-ben ért véget a Győr melletti Abda határában. A gyalogmenet hónapokkal korábban indult el a szerbiai munkatáborból, és a Rába közelében a menetet kísérő katonák lelőtték a legyengült költőt. Az alábbi versek közül legalább egyet abban a munkatáborban írt, amelynek a neve több eclogája és más versei végén olvasható.

Mivel előtte már mások is lefordították angolra Radnóti jelentős verseit, úgy illik, hogy a jelen fordító szóljon néhány szót. Noha végig pontosságra törekedett az előadásmód és a hangulat tekintetében, nem állítja, hogy az alábbi fordításoknak különösebb esztétikai értékkel bírnának. A versek fordítójaként annyit kér csupán az olvasótól, hogy tekintse egységes egészként a költő pásztori sorozatát, mivel az, formáját és témáját tekintve a klasszikus irodalmakban gyökerező, rendkívül jelentős alkotás a huszadik század irodalmi kánonjában. E kánon olyan költőket foglal magában, mint Ezra Pound és W. H. Auden, és olyan írókat, mint James Joyce és Hermann Broch. A fordító véleménye szerint az itt részben bemutatott sorozat, amely egy olyan költő alkotása, aki szerette és ismerte a klasszikus római költészetet, annak műfajait és formáit, még nem kapta meg az azt megillető elismerést sem a költő hazájában, sem pedig a világ angolul beszélő részein.

A számkivetésről, vesztéséről és a háborúról szóló más, nagy és szívrendítő, karra illetve magányos hangra írt verseihez hasonlóan Radnóti pásztori sorozata egyrészt időtlen, másrészt tragikus módon nagyon is kötődik a maga korához. Talán mert az egyes eclogákat éveken át írta és olyan versekkel együtt, amelyeket ma a költő legnagyobb műveiként tartanak számon, ezekre a versekre kevesebb figyelem jutott minden megdőbentő formai és tematikai összetettségük, erőteljesen alluzív jellegük és tónusuk ellenére, mely utóbbiban a sztoikus tartózkodással egyensúlyoz a nyers érzelem. Nem kérdéses, hogy a költő maga is már 1942 áprilisában sorozatnak tekintette e pásztori költeményeket; ekkor írta meg az Eclogák verses előhangját *Száll a tavasz...* címmel. Vagyis az első három ecloga után írta meg az előszót. Nincs kizárva, hogy ha a testi gyengeség és a korai halál nem törí ketté költői pályáját, írt volna még két eclogát, hogy neki is annyi legyen, amennyit Vergilius írt ifjúkorában. És mégis, talán csak a néha *Töredék*-ként emlegetett *Hatodik eclogát*, valamint a *Hetedik eclogát* tarják vitathatatlanul méltónak arra, hogy a kései és utolsó nagy versek csoportjában (*Nem tudhatom...*, *Levél a hitveshez*, *Gyökér*, *Á la recherche...*, *Erőltetett menet* és *Razglednicák*) foglaljanak helyet.

A fordító még azt is hozzátenné, hogy nem ő az első az Eclogák csodálói között, aki azt szeretné, hogy jelentős lírai sorozatként tekintsenek rájuk, hiszen erre már kísérletet

tett a Magyar Helikon 1979-ben megjelent *Eclogák* kiadása is. Dédelgetett álma, hogy az Eclogák csodáira az itthoni közönség mellett ráébrednek egyszer majd a modern magyar költészet iránt érdeklődő angol nyelvű olvasók is.

Talán érdekelheti az olvasót, hogy e fordításokat két, együtt ritkán tapasztalható érzés indította el: a csodálat és a szelíd felháborodás. A fordító a Magyar–Amerikai Fulbright Egyesület égisze alatt Szegeden, az Egyetem Angol-Amerikai Intézetében töltötte a 2002/2003. tanévet. Érkezése után alig egy héttel az a szerencse érte, hogy nem messze a Dugonics tértől, egy kávéházban felolvasóesten vehetett részt, ahol a műsoron szereplő két költő – egy magyar és egy angol – egyike felolvasta magyarul az *Erőltetett menetet*. Mivel akkor néhány szónál nemigen tudott többet magyarul, a fordító persze semmit sem értett ebből a számára akkor még különben is ismeretlen nagy költeményből a „bolond” szón meg a „Fanni” néven kívül, mely utóbbi természetesen a költő hitvesére utalt. A fordító azonban mélyen megindult, és szinte elszédült egyrészt a költemény hangulata, másrészt Radnóti hexameterének reá gyakorolt erős hatása miatt. Az angol költő által előadott változattól viszont eltűnt az eredeti verbális és hangzási ereje. És ami még rosszabb volt, vagy akkor legalábbis úgy tűnt a fordító számára, az angol költőt valami finnyasság vagy téves illemtudás arra készítette, hogy a „Fanni” helyett a „she” nőnemű személyes névmást használja (amelynek nincs is magyar megfelelője). A fordító eltökélte, hogy helyrehozza azt, amit a mai napig mélységes költői igazságtalanságnak tart. Azóta alaposan tanulmányozta a szóban forgó fordítást, és más kifogásolni valót alig talál Radnóti versének akkor előadott angol nyelvű változatában. Változatlanul azonban az a meggyőződése, hogy abból a fordításból teljesen hiányzik az eredeti személyes ereje. Saját fordításában gondosan visszahelyezte „Fanni” nevét a versben az őt megillető helyre.

A fordító végezetül köszönetet szeretne mondani magyar kollégáinak, hallgatóinak és barátainak minden tőlük kapott bátorításért és tanácsért. Neveik kezdőbetűinek használata sajnos csupán tökéletlen anonimitást biztosít e nagylelkű és bölcs személyeknek, és így, fájdalom, nem lesznek minden tekintetben biztonságban az olyan kellemetlenkedő alakoktól, akik majd őket hibáztatják azokért a hibákért, amelyeket a fordító követett el a megértés, a dikció, valamint az ízlés terén, mindazonáltal sorakozzanak itt e kezdőbetűk a fordító mindegyikük iránt érzett határtalan hálájának csekély és méltatlan jeleként: NGy, CRM, MÁ, KÁ, VZ, NS, SzE és SzT.